

RhetoricaScandinavica

Vol 30 / 2026

**Tema:
Manifestets transformationer**

Tidskrift för skandinavisk retorikforskning
Nr. 92 – 2026

Abstract

RhetoricaScandinavica, ISBN 2002-7974

No 92, 2026, pp 34–51, Publisher: Retorikförlaget AB

 <https://www.doi.org/10.52610/rhs.v30i92.471>

Author Truls Strand Offerdal, Oslo University

 <https://orcid.org/0009-0001-6631-1918>

Title Technology, democracy and a settled future – a study of technological manifestos and their construction of a determined outcome

[“Teknologi, demokrati og en avgjort fremtid – en studie av teknologimanifesters konstruksjon av en nødvendig endestasjon”]

Abstract Technological change can lead to societal upheaval but are not isolated from political processes. With technological advances come debates over the implications and consequences of technology. In some cases, these debates happen through technological manifestos, a type of text combining speculation on the future with political argumentation. This article examines two technological manifestos: John Perry Barlows *A Declaration of the Independence of Cyberspace*, and Marc Andreessens *The Techno-Optimist Manifesto*. These texts were chosen as examples of influential manifestos which grapple with attempts at regulation of technology. The article addresses two research questions:

- 1) *How do the manifestos construct technological changes and advancement?*
- 2) *How do the manifestos construct political subjects in relation to technological development?*

Through answering these research questions, the article then discusses what lessons can be learned about technological manifestos in general, and about how they reflect and adapt to technological development over time.

Keywords Technology, manifestos, constitutive rhetoric, trans-humanism

Truls Strand Offerdal, Universitetet i Oslo.
0000-0001-6631-1918 / t.s.offerdal@iln.uio.no

Truls Strand Offerdal:

Teknologi, demokrati og en avgjort fremtid

– en studie av teknologimanifesters konstruksjon av en nødvendig endestasjon

Ny teknologi kan føre med seg store endringer. Samtidig er ikke slike endringer løsrevet fra politiske beslutninger. I denne konteksten følges gjerne introduksjonen av ny teknologi av debatter over teknologiens implikasjoner. En del av disse debattene er teknologiske manifeste, en teksttype som kombinerer spekulasjon om hvordan fremtiden kommer til å se ut med politisk argumentasjon.

I denne teksten undersøker jeg to eksempler på teknologiske manifeste. Først John Perry Barlows *A Declaration of the Independence of Cyberspace* og fra nyere tid Marc Andreessens *The Techno-Optimist Manifesto*. Tekstene er valgt fordi de er innflytelsesrike, og fordi de responderer på regulering og begrensning av teknologi. Artikkelen fokuserer på to forskningsspørsmål:

- 1) *Hvordan konstruerer disse to manifestene teknologisk endring og fremskritt?*
- 2) *Hvordan skaper manifestene politiske subjekter koblet til teknologiens utvikling?*

Gjennom å besvare disse forskningsspørsmålene diskuteres så hva tekstene kan lære oss om teknologimanifeste, og hvordan manifestene speiler teknologiens utvikling over tid.

“The ultimate, hidden truth of the world is that it is something that we make, and could just as easily make differently” (Graeber, 2015).

Manifeste som sjanger er nært forbundet med konstituering. Det er en teksttype som prøver å fremskrive en person, en bevegelse eller en gruppering, en handling som navngir noe og plasserer det i relasjon til

omverdenen, samt sier noe om hva de ikke er. Som andre tekster, både i den videre litteraturen om manifeste og i dette spesialnummeret, berører manifeste ofte, men ikke alltid, koblet til en ønsket retning, hvor de presenterer en helhetlig argumentasjon for nødvendigheten av en viss fremtid fremfor en annen.

Gitt disse kjennetegnene er det ikke overraskende at manifestsjangeren har vært nært knyttet til teknologisk utvikling. Dette gjelder både når det kommer til mulighetene for produksjon og sirkulasjon av tekster, hvor anledningen til å bedrive den formen for konstituerende tekstlig praksis har blitt demokratisert som et resultat av den teknologiske utviklingen, men også som et resultat av hvordan teknologisk endring kan skape muligheten til nye visjoner og narrativer om fremtiden, som igjen kan motivere produksjonen av manifeste. Selv om jeg vil påstå at nesten alle manifeste kan kobles til teknologisk utvikling handler ikke alle manifeste eksplisitt om teknologi og teknologisk endring. I denne artikkelen vil jeg fokusere på to manifeste som eksplisitt handler om teknologisk utvikling, nemlig *A Declaration of the Independence of Cyberspace* av John Perry Barlow (1996), og *The Techno-Optimist Manifesto* av Marc Andreessen (2023). Disse to manifestene er begge responser på forsøk på å begrense og regulere den teknologiske utvikling, men er skrevet i forskjellige tiår, av forfattere med forskjellige posisjoner i samfunnet. Ved å analysere disse to manifestene vil jeg besvare to forskningsspørsmål: 1) *Hvordan konstruerer disse to manifestene teknologisk endring og fremskritt?* og 2) *Hvordan skaper manifestene politiske subjekter koblet til teknologiens utvikling?* Gjennom å besvare disse to forskningsspørsmålene kan vi lære noe både om teknologimanifeste som manifesttype og om hvordan teknologiens plass i samfunnet har endret seg i perioden fra 1996 til 2023.

Videre i artikkelen vil jeg først gi en kort redegjørelse for eksisterende forskning på manifeste. Jeg vil så diskutere noen sentrale kjennetegn ved tekster om teknologi og fremtidsvisjoner som fungerer som bakgrunn for manifestene jeg analyserer. Jeg gjør så rede for valget av tekster, før jeg kort diskuterer hvordan jeg vil bruke konstitutiv retorikk som analyseredskap. Tekstene drøftes så hver for seg, før jeg til slutt diskuterer funnene og hva de kan lære oss om teknologimanifeste, teknologi og samfunnsutviklingen.

Manifeste som sjanger

I studiet av manifeste og deres rolle er en første utfordring å etablere hvordan denne teksttypen oppstod, hvordan den skal avgrenses og hvordan den skal forstås. I eksisterende forskning har manifeste gjerne vært koblet til moderniteten. Som Chrysagis og Kompatsiaris skriver i innledningen til spesialnummeret om manifeste i *Culture, theory and critique*: “It was modernity that accelerated the impulse of a political space where claims about what is right or wrong could be potentially articulated separately from and in opposition to the pre-given authority of the Church or the King” (Chrysagis & Kompatsiaris, 2022 s. 119).

Manifeste som teksttype er med andre ord koblet til muligheten til å gjennom tekst forsøke å forme hvordan en leser ser verden. I mange tilfeller har dette blitt

gjort eksplisitt, av tekster som kaller seg selv manifeste eller erklæringer, og selve begrepet manifest brukes også om mer skjematiske fremstillinger av innhold i for eksempel en forsendning (Ariel, 2022). Manifestsjangeren er samtidig mangefasettert og fleksibel, til det punktet hvor mange som har drevet med forskning på manifeste har argumentert for at det å operere med en klar og entydig definisjon er tilnærmet umulig, og at manifeste blant annet får sin posisjon som en særegen teksttype fra lesere og kritikere (Yanoshevsky, 2009). I lys av denne problemstillingen har flere argumentert for at sjangeren nå må forstås som en hybrid, som overlapper med en lang rekke andre sjangere og kulturelle praksiser, og som derfor må forstås funksjonelt og pragmatisk: “Thus, the question of definition and form (‘what a manifesto is’) and the search for a fixed genre structure have been replaced by a functional and pragmatic approach (‘what manifestos do’)” (Ariel, 2022). Gitt denne diskusjonen er det derfor ikke kontroversielt at en av tekstene som undersøkes i denne artikkelen ikke eksplisitt omtaler seg selv som ett manifest. Snarere har jeg valgt ut tekster fra teknologi-feltet som har manifesterende karakteristikk. En slik karakteristikk er manifesters tendens til å kratfult etablere sider og parter, knyttet til erklæringer, krav og anklager (Lyon, 1999, s. 15). Disse knyttes også gjerne til etableringen av et kollektiv ‘vi’ som bindes sammen og posisjoneres i opposisjon til en konstruert motstander (Lyon, 1999, s. 23). Manifeste kan dermed forstås som tekster som på ulike måter griper inn i den offentlige samtalen, forsøker å endre leserens oppfattelsen av verden og som sier noe om hvem som bør endre den og hvordan (se for eksempel; Junker, 2022). Gitt disse karakteristikkene må manifeste forstås som en grunnleggende retorisk sjanger, med klart overlapp til retorikkens konstitutive funksjoner.

Teknologi, transhumanisme og akselerasjon

Hvis manifeste skal forstås som tekster som griper inn i den offentlige samtalen er det nødvendig å kort diskutere noen typiske trekk ved tekster og narrativer om teknologi og fremtiden som slike manifeste forholder seg til. Tekster om teknologi og fremtid inkluderer ofte spekulasjon, narrativer og myter om hva slags effekt teknologisk utvikling vil ha på samfunnet, ideer som igjen ofte har dannet grunnlaget både får spekulativ fiksjon og for faktiske satsninger og prioriteringer innenfor teknologifeltet.

I sin bok *Visions of technological transcendence* skriver James A. Herrick om historiske verk som har vært viktige i utviklingen av det han ser på som bakenforliggende myter for den transhumanistiske bevegelsen (Herrick, 2017). Han sporer sentrale konsepter i disse mytene både tilbake til den russiske Cosmist-bevegelsen, den franske jesuitt-presten og vitenskapsmannen Teilhart De Chardin, og til vitenskapsmann og forfatter Arthur C. Clarke, mest kjent for allmenheten for sitt samarbeid med Stanly Kubrik om manus til filmen ‘2001-en romodysse’. Fra disse påvirkningene mener Herrick å kunne spore ideer om universell bevissthet, evig liv og lignende post-humane ideer, rom-utforskning som sentralt for menneskelig utvikling og ikke minst teknologisk akselerasjon som essensiell del av den evolusjonære pro-

sessen (Herrick, 2017, s. 24-36). Det er særlig dette siste sporet, hvorvidt teknologisk utvikling er lineær og deterministisk, som er interessant for analysen i denne artikkelen. I samme bok oppsummerer Herrick hva denne typen narrativ ofte består av:

The inevitability narrative envisions technologies developing a social momentum that ensures their acceptance and refinement [...]. What has been dubbed 'the precautionary principle'—the belief that those introducing a new technology have the burden of demonstrating its benefits and safety—is an irrelevant nicety.' (Herrick, 2017, s. 42-43).

Som Herrick her peker på inneholder dette narrativet ikke bare en ide om at den teknologiske utviklingen er uunngåelig, men også et aspekt av akselerasjon og momentum, hvor det argumenteres for å ikke bremse utviklingen på grunn av usikkerhet eller føre var-prinsipper (for en diskusjon av føre-var/precautinary principle, se; Foster et al., 2000). Oppmerksomme lesere med kjennskap til manifestsjangeren vil her kunne se paralleller til Marinetti og *Det Futuristiske Manifest*, en innflytelsesrik hyllest til teknologi, fremgang og ødeleggelse av alt gammelt, hvor ett av de sentrale budene er:

We stand on the last promontory of the centuries!... Why should we look back, when what we want is to break down the mysterious doors of the Impossible: Time and Space died yesterday. We already live in the absolute, because we have created eternal, omnipresent speed (Marinetti, 1909).

Samtidig kan man også spore ideen om hastighet og akselerasjon til konkrete observasjoner av utvikling på det teknologiske feltet. Gordon Moore argumenterte allerede på 60-tallet for at kapasiteten i datachippene ville dobles for hvert andre år (Mack, 2011), en spådom som, når det gjelder prosesseringskraften til datateknologi, har holdt stand. Denne eksponentielle veksten danner også grunnlaget for argumenter om at man før eller senere vil nå singulariteten, populært forstått som øyeblikket hvor maskiners intelligens vil overgå menneskets, og dermed grunnleggende kunne endre hvordan utvikling finner sted (Mucci, u.d.).

Et annet innflytelsesrikt eksempel på teorier rundt teknologiens relasjon til samfunnet finner man hos den tidligere Wired skribenten Kevin Kelly, som med sin bok *What Technology Wants* populariserte en forståelse av teknologien som et komplekst system med sin egen evolusjonære logikk. Dette systemet, som Kelly kaller 'the technium', og dets interne lover og dynamikker, driver den teknologiske utviklingen fremover (Kelly, 2010). Kellys bok omtales også av Herrick, som argumenterer for at deler av Kellys argument fremstår mystifistisk (Herrick, 2017, s. 44). Samtidig argumenterer Kelly selv for at hans forståelse av determinismen i teknologiens utvikling i større grad handler om symbiosen mellom mennesker og teknologi, men at en slik symbiose er uunngåelig gitt teknologiens samvirke med evolusjonen (Microsoft Research, 2014).

En siste trope i narrativer og myter om teknologisk utvikling er dyrkingen av individet på bekostning av det kollektive og makten som ligger i dedikerte og moti-

verte enkeltpersoner. I følge Herrick er denne visjonen dels institusjonalisert i hvordan den moderne teknologi-sektoren er finansiert, med egne incentivordninger for å bringe frem ideer som bryter med og forstyrrer det etablerte. Narrativene knyttet til teknologisk utvikling og sterke visjonære ledere preger den populære forestillingen om hva og hvem som driver teknologisk fremgang, og har av enkelte kommentatorer blitt gitt ansvar for en blindhet for strukturelle problemer med teknologi-sektoren (Ovide, 2020).

Valg av tekster og metode

Som nevnt innledningsvis vil jeg i denne artikkelen undersøke hvordan teknologi-manifester konstruerer en ide om teknologisk utvikling, og om politiske subjekter. Dette er dels motivert av den nære koblingen mellom manifester som sjanger og teknologi, og dels av den særegne plassen teknologisk utvikling har i politiske debatter – som et sentralt element i alle politiske diskusjoner, men samtidig som et tilsynelatende relativt avpolitisert og teknokratisk samfunnsfelt. For å undersøke dette feltet har jeg valgt ut to manifester, *A Declaration of The Independence of Cyberspace* (Barlow, 1996) (heretter DIC) og *The Techno-Optimist Manifesto* (Andreessen, 2023) (heretter TOM). Valget av disse to manifestene, og med det eksklusjonen av andre aktuelle tekster, er dels gjort strategisk. Tekstene skiller seg fra hverandre, som jeg vil diskutere under, både i tidsepoken de er skrevet under, i den digitale teknologiens posisjon i samfunnet, og i hva slags maktposisjon de er skrevet fra. Forhåpningen er at disse forskjellene muliggjør sammenligninger som kan bidra til å belyse overordnede trekk ved teknologimanifester og deres konstitutive retorikk, samt endringer i disse over tid. Samtidig er begge tekstene innflytelsesrike forsøk på å gripe inn i konkrete politiske prosesser gjennom forsøk på å mobilisere og spre en viss oppfatning av teknologi, politikk og samfunnsutviklingen.

Konstitutiv retorikk og teknologiske troper

Når det kommer til selve analysen av tekstene analyseres disse gjennom en nærlesning (Iversen & Villadsen, 2020). Siden artikkelens forskningsspørsmål dreier seg om fremstillingen av teknologi og teknologisk endring, samt hvordan de skaper subjektposisjoner vil jeg, i kombinasjon med teorier om manifester og etablerte troper innenfor teknologifeltet diskutert over, særlig trekke på teorier om konstitutiv retorikk. Denne inngangen er valgt både fordi disse konstitutive aspektene av en tekst overlapper med mange av kjennetegnene til manifester som sjanger og fordi teoriens vekt på narrative funksjoner og identifikasjon er velegnet til å undersøke den typen eksplisitt politiske og mobiliserende tekster jeg tar for meg i artikkelen (Therkildsen, 10.10.2025/2025).

Hvis man i tråd med diskusjonen over forstår manifester som ulike former for tekster som griper inn, mobiliserer og skaper politiske og sosiale subjekter er det nærliggende for retorikere å påstå at manifester er en grunnleggende retorisk sjanger. Tidlige bidrag som pekte i denne retningen finner man for eksempel James

Boyd White, som beskrev retorikk som noe som bør forstås: "as the central art by which culture and community are established, maintained, and transformed" (White, 1985, s. 28). De spesifikke studiene av former for retorikk som eksplisitt forsøker fylle denne typen funksjoner diskuteres ofte under betegnelsen konstitutiv retorikk, et begrep som i nyere tid ble popularisert av Maurice Charland (Charland, 1987). Charland trakk på Kenneth Burkes ideer om identifikasjonens rolle i retorikk, og argumenterte for at slik identifikasjon ble skapt gjennom retoriske handlinger. Man må med andre ord skape publikum retorisk før det kan overbevises. Charland tegnet opp tre narrative ideologiske funksjoner den konstitutive retorikken kan forsøke å oppnå. Disse oppsummeres av Louise Therkildsen som å være:

- 1) at transcendere det individuelle for at skape det kollektive subjekt, 2) at positionere det kollektive subjekt i et transhistorisk narrativ og 3) at positionere og betinge det kollektive subjekt med henblik på at det skal handle i overensstemmelse med den narrative logik (1987, 139–41) (Therkildsen, 10.10.2025/2025).

Et sentralt poeng blir her at subjektet som mobiliseres gjennom konstitutiv retorikk ikke nødvendigvis eksisterer uavhengig av den konstitutive retorikken, men skapes som del av den (Therkildsen, 10.10.2025/2025). I følge Charland er noe av attraksjonen til de nye subjektposisjonene som skapes gjennom konstitutiv retorikk at de tilbyr et svar på politiske og/eller sosiale spenninger, at de "positions the reader towards political, social, and economic action in the material world" (Charland, 1987, s. 225)

I arbeid inspirert av Charland, samt teorier om andre og tredje persona, har blant annet Robert Elliot Mills argumentert for at en vanlig del av den narrative konstitueringen av et subjekt er negasjonen, motstanderen som subjektet stilles opp i et antagonistisk forhold til (Mills, 2014).

Charlands tre narrative ideologiske funksjonene vil utgjøre grunnlaget for lesningen av de to teknologi-manifestene i denne artikkelen. Jeg vil også koble disse lesningene av det konstitutive til de ulike narrative og tropene om teknologi som er diskutert over, for å på den måten kunne identifisere når de narrative funksjonene trekker på etablerte forståelser av verden innenfor teknologifeltet.

A Declaration of the Independence of Cyberspace, kontekst og bakgrunn

Den første teksten jeg vil ta for meg i dette kapittelet er John Perry Barlows (1947–2018) *A Declaration of the Independence of Cyberspace* fra 1996. Barlow var en del av hippie-bevegelsen på 70-tallet og var blant annet kjent som en av låtskriverne i bandet Grateful Dead. Han ble interessert i digital teknologi på 1980-tallet og var en av grunnleggerne av organisasjonen Electronic Frontier Foundation (EFF), en sentral organisasjon i 90 og 2000-tallets politiske kamper om opphavsrett og internett-regulering (se for eksempel; Postigo, 2008; Youman, 1996). Barlow er kreditert som den første til å bruke begrepet Cyberspace, skrev for Wired og var i perioder

tilknyttet Harvard (Miklaucic, 2025).

Barlow skrev DIC i 1996. Dette er på ingen måte starten verken på den digitale tidsalderen eller på internett og det er heller ikke det første forsøket på å mobilisere og skape en identitet bygget rundt nye former for digital teknologi. Dersom man ønsker å spore tilbake den intellektuelle historien til denne bevegelsen ville man heller startet med ARPA-nett, tidligere kodere på universiteter som Stanford, og overlappet mellom motkulturelle hippier og teknologer i Whole Earth Catalog på 60 og 70-tallet (se for eksempel: Turner, 2010).

Det som kjennetegner perioden hvor Barlows tekst ble skrevet er heller at internett var på vei til å bli et hverdagslig verktøy, en situasjon hvor teknologien har blitt såpass utbredt at stater og myndigheter så den som noe som måtte reguleres og kontrolleres. Selve teksten er skrevet og publisert fra Davos, hvor Barlow deltok i World Economic Forum, som en respons på at daværende president Bill Clinton signerte loven Communication Decency Act. Denne loven gav amerikanske myndigheter mulighet til å gripe inn mot 'uanstendig' innhold også på internett (Greenberg, 2016), og var, ifølge kritikere, innrettet på en slik måte at den drastisk innskrenket internettbrukeres ytringsfrihet (Kurlander, 2022).

Uavhengighetens uunngåelige fremmarsj

DIC er en relativt kort tekst, 850 ord i sin helhet, fordelt på 16 avsnitt samt tittel og signatur. Allerede i tittelen settes tonen og ambisjonsnivået for det teksten forsøker å være. En uavhengighetserklæring, altså ikke egentlig en søknad eller en oppfordring, men en talehandling som griper direkte inn i verdens tilstand og skaper en adskilt entitet. Allerede fra de første linjene av manifestet kan man se hvordan Barrow konstruerer en verden hvor både det digitale og de som bruker disse verktøyene eksisterer utenfor resten av verden. Teksten åpner som følger:

Governments of the Industrial World, you weary giants of flesh and steel, I come from Cyberspace, the new home of Mind. On behalf of the future, I ask you of the past to leave us alone. You are not welcome among us. You have no sovereignty where we gather.

We have no elected government, nor are we likely to have one, so I address you with no greater authority than that with which liberty itself always speaks. I declare the global social space we are building to be naturally independent of the tyrannies you seek to impose on us. You have no moral right to rule us nor do you possess any methods of enforcement we have true reason to fear (Barlow, 1996).

Posisjonen som tegnes opp i sitatet er en todeling av verden, den fysiske, og den som eksisterer i Cyberspace. Barlow påberoper seg ingen eksplisitt eller representativ autoritet, men snakker like fullt på vegne av den digitale verden, og dens fremtid. Manifestforfatteres tendens til å hevde å snakke på vegne av en gruppe som ikke nødvendigvis eksisterer fra før, og som uansett ikke selv har valgt manifestforfatteren som representant er et typisk trekk ved sjangeren (Lyon, 1999). Barlow bruker

også konsekvent, både her og senere i teksten, ordet 'we' for å betegne en kollektiv avsender. Denne typen konstruksjon av kollektiver, som det så er opp til leseren å akseptere eller avvise, forstås hos Lyon som en mekanisme som forsøker å konstituere en gruppe som kollektivt subjekt (Lyon, 1999, s. 26).

I den siste delen av sitatet, kan man også se at Barlow konstituerer en spesifikk posisjon og agens til de som stiller seg utenfor dette kollektive 'vi'-et, hvor disse autoritetene ikke egentlig er i en posisjon hvor de kan gripe inn i den digitale verden, de besitter ikke metoder som gjør at de kan påtvinge Cyberspace sin vilje. Dette kan tolkes som et forsøk fra Barlow på å prefigurere en verden hvor det er mulig å eksistere utelukkende digitalt, i tråd med tropene fra transhumanismen. Denne transhumanistiske fremtiden konstrueres som den nødvendige endestasjonen for den teknologiske utviklingen, et mål det konstruerte subjektet beveger seg mot, nemlig en verden bestående av: "transactions, relationships, and thought itself, arrayed like a standing wave in the web of our communications" (Barlow, 1996).

I det transhistoriske narrativet som konstrueres bygger innbyggerne i Cyberspace, det kollektive 'vi'-et, denne virkeligheten, en verden fri for mange av begrensningene som eksisterer i dagens samfunn. De plasseres på den måten i en kontekst hvor de er den gruppen som skal løse de gjennomgripende problemene i verden, fra sult til diskriminering:

We are creating a world that all may enter without privilege or prejudice
accorded by race, economic power, military force, or station of birth.

We are creating a world where anyone, anywhere may express his or her
beliefs, no matter how singular, without fear of being coerced into silence or
conformity (Barlow, 1996).

Det er også verdt å merke seg at den verdenen Barlow beskriver er åpen for alle, uavhengig av rase, privilegier og makt i den fysiske verden, 'vi'-et er ikke en på forhånd avgrenset gruppe, men inkluderer de som ønsker å delta.

Samtidig konstruerer teksten et klart fiendebilde, som innbyggerne i Cyberspace står i et antagonistisk forhold til (Mills, 2014). Denne fienden består av de organisasjonene og statene som forsøker å begrense det digitale, særlig de som forsøker å innføre den fysiske verdens regler rundt intellektuelt eierskap. Slike angrep beskriver Barlow fiendtlige og kolonialistiske tiltak, tiltak som ikke gir innbyggerne i Cyberspace noe annet valg enn å "declare our virtual selves immune to your sovereignty, even as we continue to consent to your rule over our bodies. We will spread ourselves across the Planet so that no one can arrest our thoughts" (Barlow, 1996).

Til tross for beskrivelsen av den uunngåelige utviklingen teknologiske endringer vil føre til ser man her en klarere form for agens, om enn en begrenset til den digitale verden. Barlow oppfordrer ikke det kollektive subjektet, innbyggerne i Cyberspace, til å organisere seg og utøve politisk makt i den fysiske verden, han tegner heller ikke opp noen form for digital motstandskamp mot autoritetene. Løsningen som skisseres ligger i å gjennom manifestet konstituere det digitale som sin egen verden, en verden som kan spre seg ut for å unngå statlig represjon. Det nærmeste man kommer å koble denne tilnærmingen til et tradisjonelt politisk

aksjonsrepertoar er, i min lesning, som en form for sivil ulydighet, en oppfordring til innbyggerne i det digitale om å nekte å føye seg etter lover som forsøkes påtvinges dem. Denne eksplisitte konstitutive funksjonen er også tydelig i at Barlow, som både selv er fra USA og skriver i respons til en lovendring i USA, har valgt å gi navn-gi sitt manifest som en uavhengighetserklæring. Slike erklæringer er klassisk eksempel på konstitutive retoriske handlinger, og USAs uavhengighetserklæring er en symboltung tekst med høy legitimitet i diskursen han griper inn i. Samtidig vil Barlows publikum, i alle fall de amerikanske leserne, være klar over at denne tidligere uavhengighetserklæringen førte til en krig mellom Storbritannia og USA, og at slike uavhengighetserklæringer ikke kun fungerer på et symbolsk plan.

The Techno-Optimist Manifesto, konteksten og bakgrunn

TOM ble publisert i 2023, forfattet av Marc Andreessen, en av grunnleggerne av investeringsselskapet Andreessen Horowitz (aka a16z). Manifestet er publisert direkte på investeringsselskapets nettsider, hvor de beskriver seg selv som "[a] venture capital firm that backs bold entrepreneurs building the future through technology" (a16z.com, u.d.–a).

På profilsiden til Marc Andreessen kan man lese om hans erfaring som skaper av nettleseren Mosaic og medskaper av Netscape, samt om hans styreverv i selskaper Coinbase, OpenGov og Meta (a16z.com, u.d.–b).

TOM er skrevet på et tidspunkt hvor den offentlige diskusjonen var sterkt preget av fremveksten av nye former for kunstig intelligens, med påfølgende debatter om regulering og bruk av disse nye formene for teknologi. Den er også preget av en amerikansk kontekst hvor tekno-gründere som Elon Musk, Jeff Bezos og Petter Thiel i økende grad opptok mediebildet. Andreessen deltok for eksempel i Musks oppkjøp av Twitter i 2022 (Kay, 2022).

Den mer direkte konteksten av manifestet samfaller også med Andreessens raseri over ny regulering innført av Biden-administrasjonen, som ledet ham til å økonomisk støtte Trump-kampanjen. I lekkede utdrag fra gruppechatter mellom toneangivende aktører i Silicone Valley har han koblet sine endrede holdninger til konsekvensene av 'kulturkrigen' rundt Black Lives Matter i 2020, og negative syn på likestillings og diskrimineringstiltak (Tiku, 2025). I etterkant av valget i 2024 ble det rapportert at Andreessen aktivt deltok som rådgiver både i etableringen av Musks departement mot offentlige utgifter (DOGE) og mer generelt i utviklingen av policy og ansettelser i Trumps administrasjon (Pringle, 2024).

Til kamp mot zombie-ideene

TOM er en betydelig lenger tekst en DIC, i overkant av 5000 ord. Stilistisk fremstår den også mer oppdelt en Barlows sammenhengende tale. Andreessen formulerer korte slagkraftige setninger, sjelden mer enn en linje lange. Mange av setningene starter med ordet 'we' eller 'our', og kan dermed, på samme måte som DIC, sies å aktivt konstituere et kollektivt subjekt gjennom hele teksten. I versjonen av teksten

som er tilgjengelig på Andreessens nettside åpner teksten med sitater fra forfatteren Walker Percy, Marian Tupy fra Cato-instituttet og Thomas Eddison. Gjennom teksten referer Andreessen også eksplisitt til en lang rekke tenkere, forfattere og skribenter for å bygge opp under sin argumentasjon, fra Adam Smith til Andy Warhol. Disse tilskrives i noen tilfeller konkrete konsepter, i andre tilfeller mer direkte sitater.

Teksten er strukturert rundt overskriftene: Lies, Truth, Technology, Markets, The Techno-Capital Machine, Intelligence, Energy, Abundance, Not Utopia, But Close Enough, Becoming Technological Supermen, Technological Values, The Meaning of Life, The enemy og The Future. Avslutningsvis følger et segment kalt Patron Saints of Techno-Optimis, hvor Andreessen skriver ”In lieu of detailed endnotes and citations, read the work of these people, and you too will become a Techno-Optimist”, fulgt av en liste på 56 navn som inneholder alt fra Friedrich Nietzsche til arkivkontoer på X (For eksempel: <https://x.com/PessimistsArc>). Både gjennom bruken av sitater og i listen av patreon saints knyttes den kollektive subjektidentiteten Andreessen forsøker å konstruere (tekno-optimistene) til allerede eksisterende og i mange tilfeller aktede og respekterte offentlige personer, og på det viset posisjoneres subjektet som del av et historisk narrativ. Implikasjonen, som gjøres eksplisitt i påstanden om at å lese disse tenkerne vil gjøre leseren til en tekno-optimist, er at posisjonen som tekno-optimist deles med disse fremtredende og anerkjente tenkerne.

Når man går inn i selve teksten er det helt fra det første underoverskrift (”Lies”) tydelig hvilket subjekt Andreessen forsøker å skape, en posisjon han gjennomgående referer til som tekno-optimister. Det er også tydelig at dette subjektet posisjoneres i forhold til avklarte fiender. Det er noen som lyver og sprer skepsis til teknologiske fremskritt:

We are being lied to. We are told that technology takes our jobs, reduces our wages, increases inequality, threatens our health, ruins the environment, degrades our society, corrupts our children, impairs our humanity, threatens our future, and is ever on the verge of ruining everything. We are told to be angry, bitter, and resentful about technology (Andreessen, 2023).

Disse løynene stilles opp mot det faktiske transhistoriske narrativet i neste avsnitt, men den kontrasterende tittelen ”Truth”:

Our civilization was built on technology. Our civilization is built on technology. Technology is the glory of human ambition and achievement, the spearhead of progress, and the realization of our potential. For hundreds of years, we properly glorified this – until recently. I am here to bring the good news. We can advance to a far superior way of living, and of being. We have the tools, the systems, the ideas. We have the will. It is time, once again, to raise the technology flag. It is time to be Techno-Optimist. (Andreessen, 2023).

Teksten tegner her opp et klart bilde av hva løgnene er, men gir i mindre grad et bilde av fienden, de som lyver. Snarere bruker Andreessen plassen til å peke i retning av en mulig fremtid som er tilgjengelig. Her vektlegges det at denne fremtiden er

noe vi *kan* nå, ikke en historisk nødvendighet, men noe som krever at man bruker verktøyene, systemene og ideene som er tilgjengelige for oss. Det kollektivet subjektet gis på denne måten en plass i det transhistorisk narrative, og gis posisjonerer det som de som kan og bør handle ved å reise teknologiens flagg.

Først senere, i avsnittet "the Techno-Capital Machine", får vi et klarere blikk av hvem teknologioptimistenes fienden er. Som kontrast til teknologiens oppadgående spiral stilles "continuous howling from Communists and Luddites". Mot slutten av teksten returnerer Andreessen til fienden, og klargjør at det ikke er snakk om onde mennesker, men om dårlige ideer som har bidratt til en demoraliserings-kampanje i samfunnet. Han skriver at denne kampanjen har rettet seg både mot teknologi og selve livet, og har blitt ført under flere navn, noen av dem er veletablerte innenfor næringslivet slik som 'sustainability', 'trust and safety' og 'stakeholder capitalism', men han peker også ut mer eksplisitt radikale teorier som de-growth. Dette fiendebildet bærer preg av den samme avvisningen av føre-var prinsipper som man finner i deler av den transhumanistiske bevegelse (Herrick, 2017). Til sammen utgjør disse det han beskriver som zombie-ideer "many derived from Communism, disastrous then and now – that have refused to die".

Fienden av fremgang er ikke låst til å forbli på utsiden av identiteten Andreessen forsøker å bygge, de inviteres aktivt til å bli en del av den teknologioptimistiske bevegelsen:

We will explain to people captured by these zombie ideas that their fears are unwarranted and the future is bright [...] We believe we must help them find their way out of their self-imposed labyrinth of pain. We invite everyone to join us in Techno-Optimism. The water is warm. Become our allies in the pursuit of technology, abundance, and life (Andreessen, 2023).

Som sitatet viser, er tonen hard og polemisk. Teksten følger slik sett manifestsjangerens typiske karakteristikk samtidig som den viser at en slik konstruksjon av subjektposisjoner ikke nødvendigvis må innebære faste og ubevegelige kategorier. De som ønsker det, kan skifte side. Man kan derfor argumentere for at fiendebildet i TOM i mindre grad er preget av antagonistiske relasjoner (Mills, 2014), og kanskje heller må forstås som agonistisk.

Samtidig er det ikke slik at motstanderne og deres posisjon er ufarlige, manifestet tegner fremdeles opp en motstander hvis handlinger har store konsekvenser. Dette konkretiseres i avsnittet 'Intelligence', hvor Andreessen beskriver hvordan tekno-optimister:

believe Artificial Intelligence can save lives – if we let it. Medicine, among many other fields, is in the stone age compared to what we can achieve with joined human and machine intelligence working on new cures. There are scores of common causes of death that can be fixed with AI, from car crashes to pandemics to wartime friendly fire. We believe any deceleration of AI will cost lives (Andreessen, 2023).

De ulike subjektposisjonene knyttes på denne måten til ulike historiske narrativer,

hvor en seier for teknologiskeptikerne for det første er mulig, og for det andre vil ha store konsekvenser. I denne konstruksjonen ligger også kritikk mot føre-var prinsipper og holdninger som kan bremse utvikling som trekker på tropene innenfor transhumanismen og ideen om teknologiens enorme potensiale, den potensielle gevinsten på et overordnet nivå er så stor at man må se bort fra noen negative konsekvenser på kort sikt (Herrick, 2017).

Mye av substansen i teksten handler ellers om å tegne opp en fortelling om hva tekno-optimisme er, og hvorfor dette er en fordelaktig tilnærming til verden. Sentralt i dette argumentet ligger tanken om vekst som grunnleggende og alt som truer vekst som farlig:

Techno-Optimists believe that societies, like sharks, grow or die. We believe growth is progress – leading to vitality, expansion of life, increasing knowledge, higher well being. We agree with Paul Collier when he says, “Economic growth is not a cure-all, but lack of growth is a kill-all.” (Andreessen, 2023).

Posisjonen Andreessen beskriver er her ikke begrenset til å ha tro på teknologi og at teknologisk utvikling kan ha positive konsekvenser for mennesker. Teknologien stilles heller opp som primær i samfunnet, noe alt annet bør legge til rette for. Dette blir synlig for eksempel i avsnittet under overskriften ‘Energy’ hvor man kan lese følgende:

We believe energy *should be* in an upward spiral. Energy is the foundational engine of our civilization. The more energy we have, the more people we can have, and the better everyone’s lives can be. [...] We believe energy need not expand to the detriment of the natural environment. We have the silver bullet for virtually unlimited zero-emissions energy today – nuclear fission (Andreessen, 2023).

Det er også tydelig at en tekno-optimistisk visjon, slik Andreessen konstruerer den griper inn i det politiske. Amerika står i sentrum både implisitt i det kartet han tegner opp over samfunnet og dets utfordringer, og mer eksplisitt i koblingen han gjør mellom USA og teknologiske fremskritt:

We believe America and her allies should be strong and not weak. We believe national strength of liberal democracies flows from economic strength (financial power), cultural strength (soft power), and military strength (hard power). Economic, cultural, and military strength flow from technological strength. A technologically strong America is a force for good in a dangerous world. Technologically strong liberal democracies safeguard liberty and peace (Andreessen, 2023).

Selv om Andreessen etterlater rom i den tekno-optimistiske identiteten til å romme allierte av Amerika og andre liberale demokratier ligger USAs rolle som driveren i den tekno-optimistiske fremgangen han maler opp fast.

Målet med den teknologivennlige vendingen Andreessen ser for seg er at den teknologiske utviklingen, motivert av egeninteresse, skal bringe verden fremover og

løfte hele menneskeheten. Som han skriver i avsnittet "Abundance":

We believe the measure of abundance is falling prices. Every time a price falls, the universe of people who buy it get a raise in buying power, which is the same as a raise in income. If a lot of goods and services drop in price, the result is an upward explosion of buying power, real income, and quality of life (Andreessen, 2023).

Mange av de bekymringene som kritikere av teknologi har, behovet for sosial utjevning og sosial rettferdighet for eksempel, gis med andre ord en viss annerkjennelse av Andreessen, men der kritikere av teknologi ville argumentert for å utbedre disse urettferdighetene gjennom regulering mener Andreessen øyensynlig at den teknologiske utviklingen, gitt fritt spillrom, vil utbedre dem av seg selv. Her ser man klare likheter til Barlows argumentasjon, hvor fremveksten av det digitale i seg selv vil sikre en slutt på lidelse, undertrykkelse og fattigdom.

Identiteten som teknologi-optimist konstrueres ikke bare i form av hva man ønsker seg og hvem som er motstanderen i manifestet, Andreessen putter også de ulike rollene inn i en nær mytologisk kontekst. Klarest er dette i avsnittet 'Becoming Technological Supermen', hvor det ikke bare referes eksplisitt til det futuristiske manifest (Marinetti, 1909), men hvor teknologi-optimistene fremstilles som de sanne heltene i verdenshistorien:

We believe in exploring and claiming the technological frontier. We believe in the romance of technology, of industry. The eros of the train, the car, the electric light, the skyscraper. And the microchip, the neural network, the rocket, the split atom. We believe in adventure. Undertaking the Hero's Journey, rebelling against the status quo, mapping uncharted territory, conquering dragons, and bringing home the spoils for our community. To paraphrase a manifesto of a different time and place: "Beauty exists only in struggle. There is no masterpiece that has not an aggressive character. Technology must be a violent assault on the forces of the unknown, to force them to bow before man" (Andreessen, 2023).

I denne delen av manifestet er det særlig verdt å merke seg referansen til 'the Hero's Journey' et teoretisk begrep fra narratologi (Campbell, 2008) som beskriver et standardformat for historier hvor helten forlater det trygge, utfordres og møter utfordringer og kriser, før helten returnerer transformert som et resultat av reisen. Avsnittet kan leses som en eksplisitt bevissthet om narrativets, og med det også manifestets, kraft.

Mot slutten av teksten returnerer Andreessen til teknologi-optimisme som et aktivt valg og går på tvers av de mer deterministiske strømningene i både tidligere teknologiskrifter og blant tenkere han selv refererer til. Dette gjøres her gjennom et sitat fra fysiker og kvantumdata-pioneren David Deutsch:

'We have a duty to be optimistic. Because the future is open, not predetermined and therefore cannot just be accepted: we are all responsible for what it

holds. Thus it is our duty to fight for a better world.' We owe the past, and the future. It's time to be a Techno-Optimist. It's time to build (Andreessen, 2023).

Den narrative logikken i TOM skiller seg her fra ideen om teknologiens seier som ufravikelig. Teknologiens fremvekst krever aktive handlinger fra det kollektive subjektet gjennom deres bidrag til å bekjempe zombie-ideene og sikre ubegrenset teknologisk fremskritt. Denne usikre posisjonen gjelder ikke konsekvensene av handlingene, seier for teknologioptimistene vil redde liv, teknologisk fremvekst vil bedre alle menneskers livskvalitet, men det vil ikke skje uten aktiv handling. På mange måter gjør dette det kollektive subjektet i TOM mer mobiliserende en subjektet som konstitueres i DIC, ettersom leserens aktive valg, det om de aksepterer eller aviser subjektposisjonen, er avgjørende for fremtiden.

Optimisme eller uavhengighet

I denne artikkelen har jeg gått gjennom to teknologimanifester: *A Declaration of Independence of Cyberspace* og *The Techno-Optimist Manifesto*. Over 25 år skiller manifestene, og de er skrevet fra ulike posisjoner. DIC er skrevet fra standpunktet til entusiaster, akademikere, forskere og nerder som i lang tid hadde fått drive sin virksomhet uforstyrret fra det videre samfunnet. Manifestet kan leses som en respons på at deres verden ble forsøkt invadert av myndigheter, lover og systemer for kontroll. TOM er skrevet fra et utgangspunkt hvor teknologien ikke står utenfor resten av verden, men hvor den er fullstendig integrert og sammenvevd med politikken, med økonomien og med alle andre former for menneskelig virksomhet. Samtidig er TOM også en respons på forsøk på kontroll og regulering, men der DIC forsøker å erklære en del av samfunnet som uavhengig, løsrevet fra politisk styring og påvirkning, utvider TOM dette kravet til hele samfunnet.

Formålet med å undersøke disse to manifestene har vært å besvare to forsknings-spørsmål, 1) *Hvordan konstruerer disse to manifestene teknologisk endring og fremskritt?* og 2) *Hvordan skaper manifestene politiske subjekter koblet til teknologiens utvikling?* Jeg vil her diskutere disse to spørsmålene og hva de to manifestene kan lære oss om dem.

En sentral narrativ funksjon ved den konstitutive retorikken er dens evne til å skape kollektive subjekter og putte dem inn i et transhistorisk narrativ. Med andre ord kan man forstå potensiale i denne typen konstituerende tekster som det at de griper inn i virkeligheten, skaper kollektive identiteter og posisjonerer disse i relasjon til verden. Når jeg i forskningsspørsmålet spør hvordan DIC og TOM konstruerer en ide om teknologisk endring og fremskritt er det snakk om nettopp disse funksjonene. Begge tekstene er skrevet som en respons på forsøk på å regulere og kontrollere teknologi, de konstituerer med andre ord en situasjon hvor noe truer den teknologiske fremgangen. Teknologiske utviklingen fremstilles som det ønskelige og ettertraktede i begge tekstene, utviklingen er det som skal føre oss frem til en verden av overflod, likhet og frihet. Samtidig er trusselen mot det teknologiske fremskrittet ulik i de to tekstene. Hos Barlow er det teknologiske fremskrittet, og

utopien det leder mot, uunngåelig. Fiendene har ikke makten til å stoppe fremskrittet og seieren vil komme. Hos Andreessen ser man snarere eksplisitt anerkjennelse av at fremtiden står på spill. De som ønsker å sikre den teknologiske utopien må aktivt kjempe i kampen mot dårlige zombie-ideer. Mens begge manifestene trekker på troper fra teknologilitteraturen i sin argumentasjon, fremstår Barlow mer orientert mot de transhumanistiske ideene om en verden fri fra det fysiske. Dette fungerer på mange måter som et implisitt premiss som bygger opp under det transhistoriske narrative om en sikker seier. Andreessens ide om teknologis fremskritt trekker på lignende vis på ideen om lineært fremskritt, hvor all ny teknologi forbedrer verden, men i TOM anerkjennes i langt større grad menneskelig agens og potensiale for politisk inngripen i teknologien.

De politiske subjektene som konstrueres i de to manifestene er nært forbundet med den agensen som konstitueres. Begge manifestene skaper kollektive historiske subjekter, innbyggere i et uavhengig Cyberspace i DIC og teknologi-optimister i TOM, og begge manifestene snakker på vegne av dette subjektet. I DIC virker skapelsen av et slikt subjekt å være hovedformålet med manifestet som konstituerende tekst. Samtidig henvender manifestet seg til motstandere, de som ønsker å regulere og kontrollere den digitale verden, og fremstiller deres kamp som fänyttas og håpløs sett i lys av teknologiens ustoppelige kraft. Gjennom den konstituerende kraften i manifestet har leseren som akseptere de konstruerte subjektposisjonene få andre valg enn å bli med på et vinnende lag og motsette seg forsøk på å begrense og regulere den digitale verden. Det er også verdt å merke seg at en av de sentrale kjenne-tegnene ved konstitutiv retorikk evne til å posisjonere subjekter for handling er at selve handlingen ikke nødvendigvis må være definert og eksplisitt, men kan følge av den subjektposisjonen som skapes (Therkildsen, 10.10.2025/2025).

I TOM er det kollektivet subjektet som skapes mer politisert, spesifisert og aktivt. Teknologioptimister konstitueres som en kollektiv bestående av viktige tenkere og filosofer, og modige eventyrere som gjennom sin fremtidstro bringer menneskeheten fremover. Konstitueringen av både teknologi-optimistene og deres motstandere fremstilles som altomfattende, og det gis intet rom for kompromisser eller mellomposisjoner, man aksepterer enten at teknologisk fremgang vil redde liv og bringe menneskeheten fremover, eller man er et hinder for denne fremgangen. Samtidig er den transhistoriske sammenhengen som stilles opp ikke like determinert og avgjort som i DIC, og leseren tildeles direkte agens. Dersom den velger å omfavne teknologioptimismen og kjempe mot zombie-ideene kan man være med på å sikre at det historiske utfallet bringer menneskeheten fremover. Til tross for at TOM utkrystalliserer kollektive subjekter vektlegger manifestet også i langt større grad individets rolle, både ved å fokusere på personlig overbevisning og ved dets referanser til enkeltstående tenkere, oppfinnere og skribenter. I tråd med tropene fra teknologifeltet diskutert tidligere er det den store tenkeren, den som velger å forstyrre det bestående og de som i kraft av egne egenskaper skaper innovasjon som bringer verden fremover. Egeninteresse og menneskehetens beste knyttes sammen, og det å jobbe for vekst, uavhengig av om den er personlig eller for fellesskapet fremstilles som en nobel handling.

En mulig tolkning av forskjellene mellom de to ulike manifestene er at, gruppen av mennesker som er opptatt av digital teknologi har beveget seg fra å være en distinkt sub-kultur til å være selve kjernen av samfunnets. DIC er skrevet som et respons på det politiske feltets forsøk på å gripe inn i et område som hittil hadde fått være i fred, teksten skaper et bilde av teknologien som essensiell og utviklingen som uunngåelig, men implikasjonene er først og fremst at den separate verdenen manifestet omhandler bør få være i fred. TOM er i større grad posisjonert som et manifest for et totalt verdensbilde, hvor alt fra utviklingen av økonomisk velstand til etableringen av atom-energi rettferdiggjøres ved behovet for utvikling og akselerasjon. Samtidig kan ikke TOM fremstille det digitale og teknologiske som et distinkt felt som bør få unnsnippe politikken, men aksepterer heller implisitt at det politisk og sosiale forsøker å begrense og kontrollere utviklingen. En lignende dreining er synlig i posisjonen manifestene er skrevet fra. Mens teknologientusiaster tidligere var marginale, og dermed ikke talte på vegne av noen andre, er de i dag blant verdens mektigste. Når Andreessen maner til kamp mot regulering er det dermed også en kamp for hans egeninteresse, en egeninteresse som ifølge manifestet er for menneskehetens beste.

Begge manifestene fungerer som eksempler på den noe spesielle posisjonen teknologi har som del av samfunnet og politikken. På den ene siden fremstilles den som en separat sfære, omtrent som været, hvis utvikling simpelthen er noe vi må forholde oss til. Samtidig er den gjenstand for hyppige debatter, inngrep og kontroverser. Begge manifestene denne artikkelen tar for seg forsøker på forskjellige måter å håndtere dette paradokset, gjennom en klar tro på at tekster slik som disse manifestene kan gripe inn og ha betydning for hvordan samfunnet, og dets teknologier utvikler seg. Samtidig virker det sentralt for begge tekstene at narrativet som konstrueres på ingen måte tillater tvil om teknologisk vekst som positivt og ønskelig, uavhengig av om de tenker på selve utviklingen som predeterminert eller ikke. Motstanderen som konstrueres kan ikke være motivert av legitime bekymringer eller konkurrerende hensyn. Eksempelene fra denne teksten viser også, i tråd med tidligere forskning (Herrick, 2017), hvordan disse diskusjonene baserer seg rundt relativt stabile, men likefullt kraftige myter, myter som nødvendigvis må utfordres om vi ønsker reelle politiske diskusjoner om vår felles teknologiske fremtid.

Litteratur

- a16z.com. (u.d.-a). *About*. a16z.com. <https://a16z.com/about/>
- a16z.com. (u.d.-b). *More about aarc*. a16z.com. <https://a16z.com/author/marc-andreessen/>
- Andreessen, M. (2023). *The techno-optimist manifesto*. <https://a16z.com/the-techno-optimist-manifesto/> 16.10.2023.
- Ariel, N. (2022). Language games with 'Manifesto'. *Culture, Theory and Critique*, 63(2-3), 125–135.

- Barlow, J. P. (1996). Declaration of independence for cyberspace. *Electronic Frontier Foundation*.
- Campbell, J. (2008). *The hero with a thousand faces* (Vol. 17). New World Library.
<https://doi.org/10.1080/14735784.2021.1984970>
- Charland, M. (1987). Constitutive rhetoric: The case of the Peuple Quebecois. *Quarterly journal of Speech*, 73(2), 133–150. <https://doi.org/10.1080/00335638709383799>
- Chrysagis, E., & Kompatsiaris, P. (2022). Introduction: manifestos of the contemporary. In (Vol. 63, pp. 119–124): Taylor & Francis. <https://doi.org/10.1080/14735784.2023.2247192>
- Foster, K. R., Vecchia, P., & Repacholi, M. H. (2000). Science and the precautionary principle. *Science*, 288(5468), 979–981. <https://doi.org/10.1126/science.288.5468.979>
- Graeber, D. (2015). *The utopia of rules: On technology, stupidity, and the secret joys of bureaucracy*. Melville House.
- Greenberg, A. (2016, 02.08.2016). It's been 20 years since this man declared cyberspace independence. *Wired*. <https://web.archive.org/web/20160208175322/https://www.wired.com/2016/02/its-been-20-years-since-this-man-declared-cyberspace-independence/>
- Herrick, J. A. (2017). *Visions of technological transcendence: Human enhancement and the rhetoric of the future*. Parlor Press LLC.
- Iversen, S., & Villadsen, L. S. (2020). Nærlæsning. I *Retorik og metode* (s. 29–48). Samfundslitteratur.
- Junker, C. (2022). Claiming class: The manifesto between categorical disruption and stabilisation. *Culture, Theory and Critique*, 63(2-3), 189–205.
<https://doi.org/10.1080/14735784.2023.2214860>
- Kay, G. (2022, 29.09.2025). Elon Musk's private Signal chats with famed investor Marc Andreessen show how short and sweet deal-making can be if you're a big fish. *Business Insider*. <https://www.businessinsider.com/elon-musk-signal-messages-marc-andreessen-deal-making-twitter-investment-2022-9>
- Kelly, K. (2010). *What technology wants*. Penguin.
- Kurlander, D. (2022, 19.05.2022). 'The pollution of computer communications': The communications decency act and the 1990s battle over online speech. *CAFE*.
<https://cafe.com/article/the-pollution-of-computer-communications-the-communications-decency-act-and-the-1990s-battle-over-online-speech/>
- Lyon, J. (1999). Manifestoes and public spheres probing modernity. I *Manifestoes, provocations of the Modern* (s. 9–45). Cornell University Press.
- Mack, C. A. (2011). Fifty years of Moore's law. *IEEE Transactions on semiconductor manufacturing*, 24(2), 202–207. <https://doi.org/10.1109/TSM.2010.2096437>
- Marinetti, F. T. (1909). The futurist manifesto. *Le Figaro*, 20, 39–44.
- Miklaucic, S. (2025). John Perry Barlow. I *Encyclopedia Britannica*.
- Mills, R. E. (2014). The pirate and the sovereign: Negative identification and the constitutive rhetoric of the Nation-State. *Rhetoric and public affairs*, 17(1), 105–136.
<https://doi.org/10.14321/rhetpublaffa.17.1.0105>
- Mucci, T. (u.d.). *IBM, What is the technological singularity?* IBM.
<https://www.ibm.com/think/topics/technological-singularity>
- Ovide, S. (2020, 06.04.2020). The cult of the tech genius. *The New York Times*.
<https://www.nytimes.com/2020/08/06/technology/the-cult-of-the-tech-genius.html>
- Postigo, H. (2008). Capturing fair use for the YouTube generation: The digital rights movement, the Electronic Frontier Foundation and the user-centered framing of fair use. *Information, Communication & Society*, 11(7), 1008–1027.
<https://doi.org/10.1080/13691180802109071>
- Pringle, E. (2024, 11.12.2024). Marc Andreessen says half of his time goes to helping Trump at Mar-a-Lago. *Fortune*. <https://fortune.com/2024/12/11/marc-andreessen-half-time-florida-trump-business-policies/>
- Microsoft Research. (2014, 07.09.2014). *What technology wants*. Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=VcAef1ogfgU&t=3517s>

- Therkildsen, L. S. (2025). Konstitutiv retorikk. I K. Bjørkdahl (Red.), *Nordisk Retorikkleksikon*.
- Tiku, N. (2025, 12.07.2025). Exclusive: Tech billionaire Trump adviser Marc Andreessen says universities will 'pay the price' for DEI. *Washington Post*.
<https://www.washingtonpost.com/technology/2025/07/12/marc-andreessen-private-chat-universities-diversity/>
- Turner, F. (2010). *From counterculture to cyberculture: Stewart Brand, the Whole Earth Network, and the rise of digital utopianism*. University of Chicago Press.
- White, J. B. (1985). Law as rhetoric, rhetoric as law: The arts of cultural and communal life. *The University of Chicago Law Review*, 52(3), 684–702. <https://doi.org/10.2307/1599632>
- Yanoshevsky, G. (2009). Three decades of writing on manifesto: The making of a genre. *Poetics today*, 30(2), 257–286. <https://doi.org/10.1215/03335372-2008-010>
- Youman, M. (1996). The Electronic Frontier Foundation: A sojourn in washington. *LBJ J. Pub. Aff.*, 8, 19.